

Kántorválasztások Csongrádon 1907 és 1908-ban

A „díszes és fényes” csongrádi kántori hivatal sorsa 1894 decemberétől – a közel fél évszázada szolgáló Sohlya Antal főkántor lebénulásától – kezdve másfél évtizeden keresztül bizonytalan volt. A munkaképtelen főéneklész helyettese Jolán nevű leányának férje, Hornyik Károly lett. A megegyezés szerint a kántorhelyettes hivatott gondviselni és nyugdíjat biztosítani az agg főéneklésznek. Bár a plébános és a hívek rendszeresen panaszkodtak a helyettes kántor kiszámíthatatlan távollétei valamint gyenge ének- és orgonatudása miatt,¹ Sohlya Antal 1902-ben bekövetkezett halálát követően sem írtak ki szabályszerű kántori pályázatot Csongrádon. Hornyik Károly háborítatlansága mögött többen sógorát, a befolyásos Söhlya Gyula főjegyző² személyét sejtették. Ami bizonyos, hogy a csongrádi képviselőtestületnek öt esztendőn keresztül nem sikerült sem a kántorválasztásra jogosultak körét meghatározni, sem a választás forgatókönyvét előkészíteni.

Tanulmányomban a csongrádi kántori hivatal sorsát vizsgálom Sohlya Antal főkántor halálától az első olyan egyházi éneklész beiktatásáig, akit nem fűztek rokoni szálak a Sohlya–Hornyik családhoz (1902–1908). Hiánypótlási szándéktól vezérelve a kántorválasztás eljárásrendjét is ismertetem. Elemzésemben különös hangsúlyt fektetek az eltérő érdekek ütközésének bemutatására, valamint annak vizsgálatára, hogy a kántorjelöltek milyen stratégiákat vetettek be saját esélyeik növeléséért? Hogyan zajlott a lobbizás, a választásra jogosult képviselők „puhítása”? Milyen érdekek mentén rendeződtek az egyes „pártok”, ki, milyen megfontolásból támogatott egy-egy kántort? Hogyan kommunikálta mindezt a korabeli csongrádi sajtó?

Forrásaim többségében képviselőtestületi jegyzőkönyvek, a csongrádi plébániai irattárban található, az 1907. és 1908. évi kántorválasztásokra vonatkozó iratok valamint sajtóanyagok voltak. Az adatok helyes értelmezéséhez elengedhetetlenül fontos a korabeli csongrádi újságok politikai irányultságának ismerete. Elfogulatlan tudósítással ugyanis (különösen a témánkat érintő cikkekre igaz ez) aligha találkozhatunk.

A csongrádi újságok jellemzően vagy a liberális Községi Párt (a Szabadelvű Párt helyi csoportja), vagy a Függetlenségi 48-as Párt³ szócsöveként működtek. Ezek mellett független, „polgári” hetilapra is van példa.⁴ Az 1890 márciusától megjelenő *Tiszavidék*et a helyi liberális értelmiségiek indították el.⁵ A *Tiszavidék* mögül azonban – a *Csongrád* hetilappal folytatott állandó harc következményeként – az alapítók kihátráltak, így 1891 után a *Tiszavidék* a helyi vezetők álláspontját közvetítette. A *Csongrádi Lap* egy évvel később indult, főszerkesztője a *Tiszavidéktől* távozó Éder János lett. Éder negyed évszázadon keresztül szerkesztette a hetilapot, így a *Csongrádi*

1 Sohlya Antal nyugdíjazásának ügyéről és Hornyik Károlyról bővebben lásd: GYÖNGYÖSSY 2014. 132–134.

2 Forrásaink arról tanúskodnak, hogy Sohlya Antal fia már Söhlya, ritkábban Solyaként írta alá a nevét. Írásomban a neveket a primér forrásokban szereplő forma szerint; vagyis a főkántor vezetéknevét Sohlya, a leszármazottakét Söhlyaként használom.

3 Az 1848-as forradalom és szabadságharcot a Habsburg birodalomtól való elszakadás, az önálló, független Magyarország eszméje, a rendi államformán való túllépés vágya élte. A levert mozgalom szellemiségét 1884 után a Függetlenségi 48-as Párt és az ún. „negyvennyolcas népkörök” képviselték.

4 A 48-as eszméket elsősorban Csemegi Antal, Hegyi Antal plébános és Sohlya Antal főkántor képviselték. A liberális képviselők közül kiemelésre méltó Söhlya Gyula főjegyző, Éder János tanár, Réti Ferenc ügyvéd és Holczet (Holló) Adolf ügyvéd személye.

5 DUDÁS 1999. 3–4.

Lap szellemisége, politikai irányultága következetesen liberális és szociáldemokrata maradt.⁶ A *Csongrádi Újság* Bozó Sándor és Justin Mihály nyomdászok saját, független hetilapjaként indult.⁷ A lap mindig a helyi közélet legégetőbb témáit boncolgatta olykor gunyoros, csipkelődő hangnemben.

A következőkben időrendi sorrendben haladva veszem végig először az 1907. majd az 1908. évi kántorválasztás előzményeit, ismertetem a választás menetét majd az eseményt követő sajtóreakciókat.

Az 1907-es kántorválasztás előkészítése

Bár forrásaink arra utalnak, hogy az utolsó, 1860. augusztus 3-án tartott csongrádi kántorválasztás jegyzőkönyve a 20. század legelején még megvolt,⁸ forгатókönyve azonban – a választásban érintett intézmények átalakulásával – elévült. Az új választás menetét a csongrádi előjáróság, a belügyminisztérium valamint a váci megyéspüspök által egyaránt törvényesnek és méltányosnak elfogadott szabályok mentén kellett meghatározni. Hogy ez mennyire nem ment könnyen, mutatja, hogy a felhívást csak 1907-ben tették közzé annak ellenére, hogy a törvényi feltételek feltérképezése már a Sohlya Antal halálát követő évben, 1902-ben elkezdődött.⁹

Az előkészítés nehézkesen haladt, ebben azonban több tényező is szerepet játszott. Elsőként a Hegyi Antal plébános hirtelen távozását követő hitéleti zűrzavart kell kiemelniünk. Miután a váci püspöki székesegyház 1902-ben – hiányzó misepénzek ürügyén – nyomozást indított a plébános ellen, Hegyi Antal egyik napról a másikra Amerikába emigrált. A helyére érkező ideiglenes adminisztrátor elsősorban a plébánia anyagi helyzetének tisztázásán, szerződések, számlák és megállapodások felgöngyölítésén munkálkodott. A csongrádi hívek csak 1903-ban, Porubszky József plébános kinevezésével nyertek új, valódi lelki vezetőt. Közben a helyi képviselőtestület egyre erősebben hangoztatta a csongrádi plébánia kettéválasztásának szükségességét, és sürgette az egyházi alkalmazottak stóla-illetményeinek rendezését. A váci megyéspüspök és a csongrádi előjáróság kapcsolatát a Szent Rókus-templom és a temető tulajdonjogának kérdése árnyékolta be; 1905-ben Csáky Károly püspök pert is indított a városvezetők ellen. A kántor-kérdés tehát csak egy volt a számos, megoldásra váró egyházi ügy között, melyet ráadásul – a főjegyző családi érintettsége miatt – érzékeny helyi politikai szálak fontak keresztül. De mi is történt voltképpen Csongrádon a kántorválasztás ügyében 1903 és 1907 között?

1903. február–márciusában a helyi képviselőtestület a szentesi esperes állásfoglalását kérte annak meghatározásában, hogy milyen elvek és szabályok mentén alakítsák ki az eljövendő kántorválasztás menetét.¹⁰ Az esperes válasz helyett Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter levelének másolatát küldte el, melyet még 1899 decemberében írt a váci megyéspüspöknek a kiskundorozsmai kántorválasztással kapcsolatosan. A képviselőtestület mint a dorozsmai

6 DUDÁS 1999. 5–6.

7 Először Réti Ferenc majd Sághy Mihály, Tóth Dénes majd Szabados Mihály lett a főszerkesztő.

8 A kérdéses jegyzőkönyv 2016-ban sem levéltárban, sem plébániai irattárban nem volt megtalálható.

9 Lásd: MNL CsML CsL Csongrád Város Képviselőtestületének jegyzőkönyvei V. B. 71 a26. 1903. december 18. jk. 357. sz. Cs. vármegye trv. hatósági bizottságának 360/903. sz. határozata a kántorválasztás ügyében keletkezett 198/903. határozatának részleges megváltoztatásáról.

10 NPI 1903. március 17. Csongrádi képviselőtestületi közgyűlés jegyzőkönyvi kivonata (másolat). Szentesi esperesi hivatal 38/903 íratára a kántorválasztás módozatainak megállapításáról. Csatolva a vall. és közokt. min. 94486/899 sz. rendelete a kiskundorozsmai kántorválasztásról.

templom kegyura ugyanis mellőzni kívánta a megválasztott kántor személyének egyházi jóváhagyását, míg a püspök ragaszkodott volna ezen (általában teljesen formális) végső, beleegyező akcushoz. A miniszter a dorozsmai ügy kapcsán részletesen kifejtette véleményét a kántorválasztás helyesnek tartott rendjéről és a szem előtt tartandó irányelvekről.¹¹

Az 1903. március 17-én tartott csongrádi képviselőtestületi ülésen Sóhlya Gyula főjegyző felolvasta a miniszter levelét, majd nyomban meg is indokolta, miért nem lehet a dorozsmai esetet követendő mintának tekinteni. Lényeges különbségként emelte ki, hogy a csongrádi plébánia-templom kegyura a gróf nagykárolyi Károlyi család, és nem a település. Hangsúlyozta továbbá, hogy az 1860. évi kántorválasztás alkalmával a képviselőtestület nem katolikus tagjai is éltek szavazati jogukkal; így amennyiben ez a kitétel nem teljesül a jövőben, az izraelita és református képviselők jogfosztást szenvednek el.

A főjegyző ez utóbbi kijelentése heves vitát váltott ki. Dr. Szarka Mihály, Sóhlya Gyula elszánt politikai ellenfele keményen kiállt amellett, hogy kizárólag a római katolikus képviselők élhessenek szavazati jogukkal. Büchler Márton rabbi ekkor megjegyezte, hogy az izraelita képviselők – az ő tudta szerint – nem szándékoztak a katolikus kántor választásának ügyébe avatkozni. Ugyanakkor kilátásba helyezte, hogy hivatalos tiltásuk esetén „aligha lesznek azon helyzetben, hogy ezen feltett szándékuk mellett megmaradjanak”.¹² Az elhatalmasodó indulatok mederben tartására a csongrádi bíró felállással kinyilvánított voksolást akart elrendelni, ám dr.:Szarka a név szerinti szavazás mellett kardoskodott. Sóhlya Gyula ekkor emlékeztette arra, hogy a név szerinti voksolás elrendeléséhez legalább tíz képviselő beleegyezése szükséges. „Ezen kijelentés után nagyobb zajongás támadt, s elnöklő bíró, aki a szavazást akarta elrendelni, szóhoz nem juthatott, s ezen idő alatt dr. Szarka Mihály községi képviselő egy névszerinti szavazást elrendelő ívet állított ki, s azt 10 képviselővel alá is íratta s azt elnöklő II. bírónak be is nyújtotta”.¹³ Bár Szarka eljárását többen botrányosnak ítélték, a név szerinti voksolást végül elrendelték. A képviselők alig pár szavazat különbséggel dr. Szarka Mihály javaslatát fogadták el, így kimondták a római katolikus képviselők kizárólagos szavazati jogát.

Az ülésen két további kérdés is felmerült. Réti Ferenc szabadelvű képviselő azt kifogásolta, hogy a szabad választási jog a tervezett, kilenc tagú jelölőbizottság megalakításával korlátok közé szorulna, hisz a többi képviselő kizárólag az ő jelöltjeik közül választhatna. Réti fenntartásai nem találtak visszhangra. A püspöki jóváhagyás elfogadása viszont – a dorozsmai esethez hasonlóan

11 Wlassics Gyula levelében arra hívja fel a dorozsmai képviselőtestület figyelmét, hogy a kántor egyházi alkalmazott, így jogszerű működéséhez egyházi főhatósági jóváhagyásra is szükség van, továbbá személyének kijelölése nem tartozéka a kegyúri jognak. Álláspontja szerint a megüresült állásról pályázatot kell közzé tenni, a közzétételről az egyházmegyei főhatóságot értesíteni. A pályázatokat a kerületi esperesnek szükséges továbbítani, aki javaslatot tesz a próbaéneklés időpontjára. A jelölő bizottságot kilenc választott képviselő és a helyi plébános alkotja, elnökük a kerületi esperes. A próbaéneklés után a bizottság a helyi eljárás elé terjeszti a legalkalmasabbnak tartott jelöltek listáját, majd három napon belül intézkednek a kántorválasztó közgyűlés összehívásáról, döntenek annak időpontjáról. A kántort tehát a képviselőtestület választja egy, az egyházmegyei hatósággal közösen megállapított napon, melyre a püspöki biztos küldött-ségileg meg van hívva. A nem római katolikus vallású képviselőtestületi tagok a választástól tartózkodni kötelesek. Ha a választási eljárás ellen kifogás merülne fel, az illetékes közigazgatási hatóságoknál és az egyházmegyei főhatóságoknál kell panaszt tenni. Az egyházmegyei főhatóság a választást követő 30 napon belül vagy megerősíti, vagy indoklás kíséretében megtagadja a választott kántor véglegesítését. Ha viszont 30 napon belül nem érkezik püspöki válasz, a jelölt megerősítése automatikusan megtörténik. A kántor díjlevelét a képviselőtestület és az egyházmegyei főhatóság határozata alapján a községi elöljáróság állítja ki. A miniszter által jóváhagyott szabályozó rendelet Dorozsmára vonatkozóan addig marad hatályban, míg nem lesz Dorozsmán önálló egyháztanács, esetleg más, országos érvényű szabályozás nem lép életbe. NPI Wlassics Gyula miniszter levele Csák Károly váci megyéspüspöknek, 1899. december 21. (másolat.)

12 NPI 1903. március 17. Képviselőtestületi közgyűlés jegyzőkönyvi kivonat (másolat).

13 NPI 1903. március 17. Képviselőtestületi közgyűlés jegyzőkönyvi kivonat (másolat).

– többekben aggályokat ébresztett. Rövid vita után a csongrádi képviselőtestület kialakította álláspontját, mely szerint míg a kántor a településtől kapja a lakását és a fizetését, a megyéspüspök jóváhagyásának nincs joga.¹⁴

A frissen kinevezett csongrádi plébánost, Porubszky Józsefet felháborította a képviselők döntése, így fellebbezést nyújtott be a Megyei Közigazgatási Hatóság felé. A plébános érvelésének lényege, hogy kántorválasztás alkalmával a képviselőtestület nem a politikai községet, hanem a hitközséget képviseli: a hitközség felsőbb hatósága pedig a megyéspüspök. Így annak eldöntése, hogy van-e a kántor ellen egyházi kifogás vagy sem, az egyházmegyei főhatóság jogkörébe tartozik.¹⁵

A választás menetével és az érintett intézmények jogosultságaival kapcsolatban egy esztendő múltán is nagy volt a bizonytalanság. A képviselőtestület ezért az 1850 és 1854 között csongrádi plébánosként szolgált, majd időközben püspöki helynökké kinevezett Virter Lajoshoz fordult segítségért. Virter Lajost valódi odaadással szerették csongrádi hívei, és elhelyezése után is visszavisszatért a településre, ha békítésre vagy józan beszédre volt szükség. A levél megfogalmazására Porubszky József atyát kérték fel, kinek az idős Virter atya szokatlanul szűkszavúan válaszolt. Jelezte, hogyha a csongrádiaknak meghatározott kérdése van, arra szívesen reflektál; általánosságban viszont nem tud javaslatot tenni. „Különben a kántor a nép által választatik az esperes elnöktele alatt, és a választás jegyzőkönyvét az én jóváhagyásom alá terjesztik úgy, mint máshol.”¹⁶

Másodlagos forrásokból tudjuk, hogy 1903 és 1907 között mind a püspöki jóváhagyás, mind a nem katolikus képviselők szavazati jogának kérdése több világi és egyházi hatósághoz is eljutott. A közigazgatási bíróság végül 1907 januárjában kimondta, hogy a katolikus kántor személyéről csak a katolikus képviselők dönthetnek, a kántor működésének érvényessége pedig a megyéspüspök jóváhagyásának függvénye. Ugyanakkor azt is leszögezték, hogy a kántorválasztással kapcsolatos további kérdések nem tartoznak a világi bíróság hatáskörébe.¹⁷

Mindezek után joggal lehetett várni, hogy a kántori állás ügye belátható időn belül rendeződni fog. Év elején a helyi sajtóban ismét aktuálissá vált a kérdés, egyre sűrűsödtek a vonatkozó cikkek és véleményformáló tudósítások. A *Csongrádi Lap* januárban azt hangoztatta, hogy méltányossági okokból a tíz esztendeje helyettesként szolgáló Hornyik Károlyt illene kinevezni főkántornak.¹⁸ Hornyik támogatásának szándéka a későbbiekben nem jellemzi a lapot. A *Csongrádi Újság* mindeközben elszánt Sóhlya- és Hornyik-ellenes kampányt folytatott; a 'közérdeket háttérbe szorító családi érdek', a 'választások szándékos akadályozása' és a 'tisztességtelen lobbis' a vonatkozó cikkek vissza-visszatérő motívumai. A vádak elsődrendű, de nem kizárólagosan címzettje Sóhlya főjegyző. A hivatal elnyerésének vágya ugyanis másokat is cselekvésre készítetett: „Még ugyan nincs kihirdetve a pályázat, de a kath. képviselők puhítására már is megeredt a korteskedés. Jámbor fiúk léptek atyjukért sorompóba s bizalmas levelekkel halmozták el a 'tekintetes' községi képviselő urakat, kikről pedig annak előtte talán azt sem igen tudták, vannak-e a világon?”¹⁹

A *Csongrádi Újság* a tisztességes verseny érdekében azt javasolta, hogy a vesztegetés gyanújába kerülő jelölteket zárják ki, és a választás előtt egy jelölt se énekelhessen a templomban: „mert arra

14 NPI 1903. március 17. Képviselőtestületi közgyűlés jegyzőkönyvi kivonat (másolat).

15 NPI 1903. március 31. Porubszky József plébános levele a Megyei Közigazgatási Hatóságnak.

16 NPI 1904. június 15. Virter Lajos általános püspöki helynök levele a csongrádi plébánosnak.

17 *Csongrádi Lap*, 1907. január 20. XVII. évf. 4. szám, 2. old.; *Csongrádi Újság*, 1907. január 20. V. évf. 3. szám, 3. old.

18 *Csongrádi Lap*, 1907. január 20. XVII. évf. 4. szám, 2. old.

19 *Csongrádi Újság*, 1907. június 2. V. évf. 22. szám, 2. old.

nincs szükség, hogy heteken és hónapokon keresztül izgalomban tartsák az ájtatoskodó közönséget”.²⁰

Miért nem írták még ki a választásokat, ha a januári döntés óta a halasztásnak nincs törvényes indoka? – tesz fel a kérdést a lap augusztus 25-i számában. A háttérben – a korábbiakhoz hasonlóan – most is a főjegyző „ügyeskedését” sejtetik.²¹ A cikk második felében kiderül, hogy Hornyik Károlynak egyéb „bűnei” is vannak amellet, hogy Sóhlya Gyula sógora. A *Csongrádi Újság* szerzője szerint a helyettes kántor többnyire kecskeméti szőlőföldjén időzik, miközben Csongrádon a kántori hivatal „szomorú árvaságban sínylődik”, és minden kántori teendőt a segítők végeznek. A kántorsegédék nemtörődömsége főleg temetések alkalmával mutatkozik meg.²² Mindezek mellett a halotti búcsúztatók tarifája nincs szabályozva, így semmi nem gátolja a kántor visszaéléseit.²³

A sokat várt kiírás végül 1907. szeptember 1-jén jelent meg a *Tiszavidékben* és a *Csongrádi Lapban*, elsején és nyolcadikán a *Népnevelő* tanügyi közlönyben, majd szeptember 12-én a *Néptanítók Lapjában*. Pontos szövege így hangzik:

„A csongrádi róm. kath. kántori állásra pályázat hirdettetik. Évi jövedelme: 1. Természetbeni lakás és kert. 2. 30 kat. hold szántóföld haszonélvezete. 3. A városi pénztárból 800 korona. 4. Mintegy 3000 korona stólaajóvedelem, melyből köteles az egyházi szertartásokban jártas, kellemes hangú segédet tartani és mindkét templomban az istentiszteleteket ellátni. Kíváztatik tanítói oklevél, továbbá kántori működési bizonyítvány, vagy oklevél. Az 1904. évben megállapított és hatóságilag megerősített egyezmény rendeleteihez úgy a stóla- és búcsúztató-illetékek szedésében, mint a többiekben alkalmazkodni tartozik. A kérvények szeptember 28-ig bezárólag Porubszky József apát-plébános úrhoz küldendők. A választás napja szeptember 30, mely nap reggelén a próbaéneklés is megtartatik.”²⁴

A *Csongrádi Újság* alaposan megvizsgálta a kiírást. Az első, amire felhívták az olvasó figyelmét, az a feltűnően rövid határidő; a hasonló pályázatoknál megszokott hat helyett négy hetet hagytak az iratok benyújtására. Hiányolták továbbá a meghirdetés és a próbaéneklés időpontjának rögzítését; „mert azt nem akarjuk hinni, hogy e lényeges pont azért maradt volna ki a pályázatból, hogy a pályázók ne tudjanak a próbára megjelenni”.²⁵ A lap a választás kiszivárgott forgatókönyvében is gyanús elemeket észlelt, és hosszasan háborgott azon, hogy a képviselőtestület nem jelölt ki zenei szakértőket.²⁶

20 *Csongrádi Újság*, 1907. június 2. V. évf. 22. szám, 2. old.

21 A cikk írója szerint Sóhlya Gyula azért kardoskodott a nem katolikus képviselők szavazati jogáért, mert az izraelita szavazóktól Hornyik Károly pozíciójának megerősítését remélte. *Csongrádi Újság*, 1907. augusztus 25. V. évf. 34. szám, 2. old.

22 „Hogy többet ne említsék, a temetésüknél már kiment divatból a 'Venite exultemus' és 'Laudate pueri' előírt egyházi zsoltárok éneklése. A kántor urak azt se latinul, se magyarul nem végzik, hanem elkurjantják belőle az első szavakat, aztán mindjárt jön a 'Requiem aeternam' meg a 'Gloria Patri', hogy annál több idő jusson a búcsúztatókra.” *Csongrádi Újság*, 1907. augusztus 25. V. évf. 34. szám, 2. old.

23 *Csongrádi Újság*, 1907. augusztus 25. V. évf. 34. szám, 2. old.

24 *Néptanítók Lapja*, 1907. szeptember 12. XL. évf. 38. szám. Ld. NPI „Kántorok” mappa.

25 *Csongrádi Újság*, 1907. szeptember 15. V. évf. 37. szám, 2. old.

26 „Hát hogyan?? A megválasztandó kántornak nem kell zenei érzékkel és képzettséggel bírnia? Elég talán, ha szavalja a búcsúztatókat és kurjongatni tud a templomban?” *Csongrádi Újság*, 1907. szeptember 15. V. évf. 37. szám, 2. old.

Ezt az írást, mely a plébánia és a Söhlya-párti képviselők cinkos összejárását latolgatta, már Porubszky plébános sem hagyta szó nélkül. A plébános levelében sorra cáfolta a cikkben felsorolt vádakat; jelezte, hogy a helyi képviselők többsége földtulajdonos, így a nyári mezőgazdasági munkákra való tekintettel kérték a választás elhalasztást. A sokat kritizált hirdetményt pedig a kerületi esperessel egyetértésben fogalmazták meg. Levele végén Porubszky atya arról biztosította a főszerkesztőt, hogy a választás „igazságos és pártatlan vezetés alatt” fog végbe menni. A szerkesztőt nem győzték meg a plébános érvei.²⁷

A kántorválasztás előtti, utolsó cikk egy nappal az esemény előtt, szeptember 29-én jelent meg. A *Csongrádi Újság* cikkírója még utoljára leltárba vette azokat a tényezőket, melyek a pályázók szándékos akadályozására vagy összezavarásának szándékára utalhattak. A cikkíró „félelme” a korábbiaknál jóval artikuláltabban fogalmazódott meg: „a pályázat kihirdetése merő formáság a csongrádi egyházban, és a választásnál nem azt fogják keresni, ki a legérdemesebb e diszes állásra, hanem ellenkezőleg, hogyan lehessen oda juttatni egy olyan egyént, kit arra sem készülsége, sem a természet adományai nem képesítenek”.²⁸

A hónapokon át tartó hangulati előkészítésnek meglett az eredménye: a közelgő kántorválasztás elsőszámú közéleti eseménnyé lépett elő. A *Csongrádi Újság* cikkei azt a benyomást keltették, hogy Hornyik Károly esetleges győzelme a közérdeket elnyomó családi érdek győzelmét jelentené, mely a csongrádi katolikusok megkárosításával egyenlő. Ennek megfelelően a csongrádi kántorválasztás végkimenetele a képviselőtestület moralitásának szintjét, a megvesztegethetőség mértékét fogja mutatni.

A választás menete a hivatalos jegyzőkönyv alapján

1907. szeptember 30-án a várt 27 pályázóból 25 jelent meg a csongrádi községházán, hogy versenybe szálljon a főkántori állás elnyeréséért. A jelöltek név, életkor és működési hely szerint a következők voltak:

Almágy László (49) Kiskundorozsma
Ertl Gábor (24) Zilah
Fehér Ármin (35) Ada
Hajas Lajos (55) Békésszentandrás
Hervanek Gyula (36) Csonoplya
Hornyik Károly (49) Csongrád
Hyross Péter (31) Lopér [Lopej]
Kalmár Illés (36) Salgótarján
Kulcsár József (56) Újkécske [ma: Tiszakécske]
Kutor Árpád (26) Kaposvár
Libácssy Rajmund (27) Mesterszállás
Markovics Elek (33) Jánoshida
Mezey István (26) Mezőkovácsháza
Pelle Gyula (25) Alsóábrány [ma: Bükkábrány]

²⁷ *Csongrádi Újság*, 1907. szeptember 22. V. évf. 38. szám, 2. old.

²⁸ *Csongrádi Újság*, 1907. szeptember 29. V. évf. 39. szám, 2. old.

Petróczy József (24) Hevescsány [ma: Csány]
 Rác N. János (31) Nagykanizsa
 Retek János (24) Érmihályfalva
 Richter József (27) Isaszeg
 Sipos Péter (?) Pusztavacs
 Szabó Gyula (25) Bába (?)
 Szappanos Imre (42) Sátoraljaújhely
 Szemlér Vilmos (46) Okorvölgy
 Ujházi Miklós (44) Endrőd
 Vincze Mihály (26) Felsődabas [ma: Dabas]
 Wurdák Ferenc (21) Kassa
 Zubán Mihály (26) Kiszombor

A kiskundorozsmai jelölt, Almásy László még 1892-ben híresült el a megyei lapokban. Akkor történt ugyanis az a nevezetes dorozsmai kántorválasztás, mely kis híján az előjáróság felkoncolásával végződött, és melynek apropóján Wlassics Gyula említett állásfoglalása is keletkezett.²⁹ Az előzmények ismeretében csak csodálhatjuk, hogy Almásyt ekkoriban még Dorozsmán találjuk. A pályázók közt volt továbbá a kiterjedt Mezey kántordinasztia egyik tagja; Ifj. Mezey István (1881–1936), aki Mezőkovácsházáról kísérelt meg Csongrádra kerülni.³⁰ Ujházy Miklós gyomaendrődi kántor – pár évvel korábban megjelent halotti búcsúztató könyvének köszönhetően – már országos hírű kántor-költőnek számított.³¹ Közel húsz esztendeje szolgált Endrődön, amikor versenybe szállt a csongrádi főkántori hivatalért. Hornyik Károlytól eltekintve az egyetlen jelölt, kinek neve a választások előtt a helyi újságokban szerepelt, Kalmár Illés salgótarjáni kántor volt. A *Csongrádi Lap* szeptember 29-i számában kitűnő éneklésnek nevezték, és a választó képviselők figyelmébe ajánlották.³²

A pályázók működési helyét vizsgálva megállapítható, hogy leginkább a Csongrádtól északra és keletre fekvő, Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megyei kisebb települések fiatal kántorai próbálkoztak elnyerni a nagyobb jövedelemmel kecsegtető csongrádi állomáshelyet [9]. A dunántúli régió és a megyeközpontok kántorait már kevésbé vonzotta a csongrádi lehetőség [6]. Míg a település 60 kilométeres körzetén belül mindösszesen három pályázó akadt, addig a Délvidékről, Erdélyből és a Felvidékről is érkeztek jelöltek a megmérettetésre [6].

29 A Szentesi Lap tudósítása szerint a kántorválasztás csak ürügy volt arra, hogy a földosztást hátráltató dorozsmai előjáróság és a lakosság közötti feszültség kirobbanhasson. „A nép zöme, a földosztó párt a mellett volt, hogy Rigó József török-becsei kántor legyen meg. És Rigó a próbán még be se fejezte énekét, mikor a templomban egybegyűlt nagy néptömeg viharos kiáltásban tört ki: Éljen Rigó! [...] Minthogy a nép közt híre terjedt, hogy az 'urak' nem Rigót akarják megválasztani, a városháza előtt egyszerre vagy kétezer emberből álló tömeg verődött össze, mely aztán megszállta a városháza termeit, udvarát, folyosóit, halállal fenyegetve az előjárókat, ha mást akarnak megválasztani, mint Rigót. [A bíró jelöltje, Almásy László ekkor táviratban kért segítséget; hamarosan meg is érkezett harminc szegedi katona és nyolcvan csendőr, akik kíméletlenül nekiláttak a tömegoszlatásnak]. A nép szétkergetése után, mikor az utcán csönd lett, a nagy tanácsteremben megkezdődött a választás. Dorozsma 13.000 lakosa közül szavazott 21, és ez a huszonegy a Cékus-párt embere lévén, Almásyra szavazott. [...] Az ügyet megfellebbezték és az elkecseregett nép el van készülve rá, hogy Almásyt, a mint először megjelenik a templomban, megkövezi.” *Szentesi Lap*, 1892. január 3. XXII. évf. 2. szám, 2–4. old.

30 A későbbi kunszentmártoni főkántor életéről és működéséről bővebben lásd. BARNA 2009. 451–452.

31 Ujházy Miklós: Római Katolikus halotti búcsúztatók. Kiadja Kner Izidor, Gyoma, 1904. A 20. század közepén Korsós Andor csongrádi kántornak is volt a könyvből egy példánya. További adatokat lásd. GYÖNGYÖSSY 2010. 34.

32 *Csongrádi Lap*, 1907. szeptember 29. XVII. évf. 40. szám, 2. old.

Az alispánt dr. Csucs János helyettes főszolgabíró³³, a kegyúri családot Lichtnekker Mihály felgyői uradalmi tisztartó, a megyéspüspököt Korpás Pál kerületi esperes képviselte, aki a kántorválasztó ülést is elnökölte.³⁴ A jegyzőkönyv hitelesítésére három katolikus képviselőt kértek fel.³⁵ Korpás Pál a köszöntő szavak után kihirdette, hogy 27 pályázó közül kettő visszalépett, további nyolc jelöltet pedig vagy a kántori végzettséget igazoló okmány hiánya, vagy életkoruk miatt kellett visszautasítani.³⁶

Szabados József képviselő szólalt fel elsőként, aki kérte, hogy a leendő csongrádi főkántor szerződésébe foglalják bele az 1904-ben megállapított stólailetmények listáját, valamint kötelezzék arra, hogy a csongrádi plébánia esetleges kettéválasztása esetén díjazásának egy részéről önként mondjon le. Szabados indítványozta annak rögzítését is, hogy a kántor a plébános engedélye nélkül ne hagyhassa el Csongrádot, és egy jóhangú, zeneértő segédet tartson maga mellett. Javaslatait a közgyűlés elfogadta.³⁷ Dr. Szarka Mihály ennek kapcsán megjegyezte, hogy az említett 1904-es stólailetmény-megállapodás jegyzőkönyvét a vármegye még nem hagyta jóvá, így az ügy sürgősen tisztázásra szorul.³⁸

A versenyben maradt 17 kántor³⁹ közül a legalkalmasabb jelöltek kiválasztása kilenc katolikus képviselő feladata volt. A kijelölő bizottságban Hegyi Antal egykori csongrádi plébános és Sóhlya Gyula főjegyző mellett több módos csongrádi földbirtokost és ügyvédet találunk.⁴⁰ A bizottság megalakítását követően Korpás Pál a próbaéneklés idejére felfüggesztette a közgyűlést.

A hivatalos választási jegyzőkönyv az ülés újra-nyitásával folytatódott. Megtudjuk, hogy a próbaéneklés benyomásai, a kántorok okmányai és a zeneszakértők véleménye alapján első helyen Kalmár Illést, majd Hornyik Károlyt, Pelle Gyulát, Fehér Ármint és Ujházy Miklóst terjesztette elő a bizottság. A végleges szavazás mikéntjével kapcsolatban ismét dr. Szarka Mihály és Sóhlya Gyula szólalkozott össze; előbbi szavazólapokat, utóbbi név szerinti voksolást indítványozott. A képviselők végül a főjegyző javaslatát fogadták el.⁴¹ A sorsdöntő választáson 25 képviselő Hornyik Károlyt, 10 Kalmár Illést, egy pedig Fehér Ármint támogatta. Porubszky József plébános és dr. Sörös Miklós orvos tartózkodott.⁴² Hornyik Károly győzelméről jegyzőkönyvi kivonattal értesítették a megyéspüspököt, a vármegyei hatóságot, a csongrádi plébánost és a kántort.

33 NPI Alispáni megbízás 1907. szeptember 28. Szentes.

34 MNL CsML CsL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1907. szeptember 30. jk. 366. sz.

35 Dr. Szarka Mihály, Nagypál Imre, Ornyik Mihály. MNL CsML CsL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1907. szeptember 30. jk. 366. sz.

36 Mivel a kántori fogadószereződés közokiratnak számít, kiskorú nem írhatja alá. A magyar jog szerint a nagykorúság korhatára ebben az időszakban 24 év volt.

37 MNL CsML CsL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1907. szeptember 30. jk. 367. sz.

38 MNL CsML CsL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1907. szeptember 30. jk. 368. sz.

39 A 17, próbaéneklésre bocsátott kántor: Ertl Gábor, Würdák Ferenc, Kutor Árpád, Szappanos Imre, Zubán Mihály, Sipos Péter, Kalmár Illés, Szabó Gyula, Ujházi Miklós, Pelle Gyula, Libássy Rajmund, Hyross Péter, Fehér Ármin, Hornyik Károly, Rácz János, Richter József, Retek János.

40 A bizottság tagjai voltak: Hegyi Antal, Szarka Mihály, Sóhlya Gyula, Nagypál Imre, Dragon Károly, Szabados József, Faragó Antal, Herke Ferenc, Justin Gergely. Hivatalból tagja volt Porubszky József plébános, a kerületi esperes, a kegyúr és a vármegye képviselője.

41 MNL CsML CsL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1907. szeptember 30. jk. 371. sz.

42 Hornyik Károlyra szavaztak: Blázsik Mihály, Cseh János, Dragon Károly, Deák Imre, Szőke Pál, ifj. Galambos Ferenc, Szabó Sándor, Herke Ferenc, Huszka János, Kaszaniczky István, Kasztel József, Réti Jenő, Márton András, Ornyik Mihály, Pintér Mihály, Szarka Mihály, Tekulics Sándor, Túri A. János, Túri A. László, Sólya Gyula, Kovács Elemér, Faragó Péter, Gillniger Lajos, Zságer Mihály, Sinkó Gergely, Túri A. Pál. Kalmár Illésre szavaztak: Faragó Antal, Lichtnekker Mihály, Fekete Márton, Hegyi Antal, Fűri Imre, Nagypál Imre, Ötvös Antal, Máté János, dr. Szarka Mihály, Vári István. Fehér Árminta Szabados József szavazott.

Sajtóreakciók

„Ahoval ágyúkkal és szuronyokkal nem lehet eljutni, utat tud nyitni egy zsák arannyal megterhelt szamar.”⁴³

Míg a fenti jegyzőkönyv a kántorválasztó gyűlés hivatalos menetét örökítette meg, az újságírók inkább a próbaéneklésről és az általános közhangulatról tudósítottak. Ezeket a cikkeket – akár csak a korábban hivatkozott sajtóforrásokat – véleményformáló tényezőként kezeljük; igazságtartalmuk latolgatása nem lehet történeti-társadalomnéprajzi vizsgálat célja.

A sajtó tudósítása szerint a kántorok bemutatkozására zsúfolásig telt a Nagybaldogasszony-templom. Mivel a próbaéneklés hivatalos értékelő íve nem maradt ránk, csak a *Csongrádi Újság* cikkírójának véleményét idézhetjük. A hírlap szóhasználatával élve a fellépő kántorok éneke hol *csengő, terjedelmes, tiszta, értelmes, kellemes, nyúlós, vontatott, fogak között hangzó, rezgő, fátyolozott* vagy éppenséggel *recsegő* volt. Az orgonajátékokat leginkább *kezdetlegesnek, gyengének, tűrhetőnek* vagy *kielégítőnek* találta az elemző. A jelölőbizottság által támogatott kántorokról a következőket olvashatjuk:

„Hetedik *Kalmár Illés*, hatalmas, hajlékony bariton hang, kitűnő orgonajáték, könnyed, biztos responsoriumok. [...] Kilencedik *Újházi Miklós* erőteljes, hajlékony, bariton hang, orgonajátéka könnyed, szabatos, responsoriuma biztos. Tizedik *Pelle Gyula*, kellemes, hajlékony, bariton hang, orgonajátéka szabatos, responsoriuma biztos, találó. Tizenharmadik *Fehér Ármin*, orgonajátéka tömött, szabatos, hangja csengő, magas tenor, éneke értelmes, gördülékeny, responsoriuma kellemes, de nem egész szabályszerű. Tizennegyedik *Hornyik Károly*, orgonajátéka kezdetleges, hangja magas tenor, éneke erőltetett, mesterkéltséggel, kurjongatáshoz hasonló, responsoriuma tapogató.”⁴⁴

A fenti teljesítményértékelés kellő alapot szolgáltatott az újságnak ahhoz, hogy Hornyik győzelmét közelebbről is megvizsgálja. A gyakorlatban azt láthatjuk, hogy a *Csongrádi Újság* „vizsgálat gyanánt” korlátlan teret biztosított a főjegyzőről és sógoráról terjengő pletykáknak. Titkos értekezletről, széttépett megállapodásról, vesztegetésről, hivatalvásárlásról, elégedetlenkedők tömegéről és jövőbeli felelősségre vonásról; egyházból való kirekesztésről, felfüggesztésről járt a szóbeszéd. Arról, hogy a főjegyző „erőszakolta ki” Hornyik Károly felkerülését a jelöltek listájára annak ellenére, hogy a zeneszakértők nem javasolták.⁴⁵ Még a helyettes kántor „csúnya, tót neve” is a bűnlajstromra került.⁴⁶

Annak az eshetősége, hogy a tisztességtelenség gyanújába keveredett kántorválasztás országos hírnevet szerezhet a településnek, érzékenyen érintette a csongrádiak büszkeségét. A *Csongrádi Újság* hasonló célból idézhette a *Salgótarjáni Lapok* egyik tudósítását, mely „erősen kikel az ellen, hogy bár az előjáróság előre tudta az eredményt, mégis pályázatot mert hirdetni”.⁴⁷ A népkarát semmibe vételének vádja az 1892-es kiskundorozsmai választásokon is olaj volt a tűzre;

43 *Csongrádi Újság*, 1907. október 13. V. évf. 42. szám, 2–3. old.

44 *Csongrádi Újság*, 1907. október 6. V. évf. 40. szám, 2. old.

45 *Csongrádi Újság*, 1907. október 6. V. évf. 40. szám, 3. old.

46 *Csongrádi Újság*, 1907. október 6. V. évf. 40. szám, 2. old.

47 *Csongrádi Újság*, 1907. november 10. V. évf. 45. szám, 3. old.

ahogy Dorozsmán Rigó János, úgy Csongrádon Kalmár Illés vált a nép választott fiává, kinek mellőzése egyenlő a népakarat vereségével a hatalommal szemben.

Összességében azt láthatjuk, hogy a *Csongrádi Újság* számára stratégiai fontosságúvá vált a kántorválasztások körüli hangulatkeltés, és nem csak az írások által, de a gyakorlatban is felvállalta a Söhlya-párttal szembeni „tisztességes ellenoldal” szerepét. A választás estéjén Tóth Dénes, a *Csongrádi Újság* lapszerkesztője a Polgári Körbe invitálta a pályázókat. A vacsorán a Himnusz és a Szózat is elhangzott a kántorok közös előadásában, amit a jelenlévők tapssal jutalmaztak.⁴⁸

A *Csongrádi Lap* már egészen más hangnemben értékelte az eseményeket. A legelső tudósítás, mely a kántorválasztás után megjelent, a tények higgadt közlésére szorítkozott.⁴⁹ Az ezt követő, állásfoglalásnak beillő közlemény egy olvasói levélre reflektált. A levél névtelen írója azért méltatlankodott, mert úgy ítélte meg, hogy Hornyik Károlyt csak szerencsés összeköttetései, és nem rátermettsége okán véglegesítették a kántori állásban. A lap szerzője elismerte, hogy Hornyik Károly volt az egyik leggyengébb pályázó, mégis kiállt amellett, hogy a képviselők helyesen döntöttek. Hisz Hornyik „tisztességes, becsületes ember, és már itt számos tagú családot alapított, és így még is embertelenség lett volna egyszerűen kitenni állásából”.⁵⁰ A megoldást egy olyan, valódi zenei tehetséggel rendelkező segéd felfogadásában látta, aki adott esetben egy templomi énekkart is képes megszervezni és irányítani.⁵¹

Az utolsó sajtóhír az 1907-es csongrádi kántorválasztásról 1908 januárjában jelent meg. A cikkben azt olvashatjuk, hogy a váci püspöki szentszék egy fellebbezés nyomán vizsgálatot rendelt el, melynek vezetésével Kádár Szilveszter pápai kamarás és mindszei plébánost, a közigazgatási hatóság részéről pedig dr. Csucs János főszolgabíró bízta meg. A kihallgatások 1908 januárjában elkezdődtek.⁵²

Az 1908. évi választás előzményei

Még le sem zárult az 1907. évi kántorválasztás kivizsgálása, amikor öt hónappal később az alig 50 esztendő Hornyk Károly főkantor szívelégtelenség következtében elhunyt.

„Alulírottak úgy a maguk, mint a még számos rokon nevében is fájdalomtól megtört szívvel tudatják a leggyengédebb, kedves és hű férj, a szerető, gondos jó atya, igaz testvér, sógor és kedves rokonnak Hornyik Károly, róm. kath. főkántornak február hó 29-én esti 8 órakor, életének 50-ik, boldog házasságának 23-ik évében, rövid szenvedés s a haldoklók szentségeinek ájtatos felvétele után az Úrban történt csendes elhunytát. A boldogultnak hült teteme folyó hó 2-án, d.e. fél 11 órakor fog a kántori lakban a róm. kath. egyház szertartása szerint beszenteltetni,

48 *Csongrádi Újság*, 1907. október 6. V. évf. 40. szám, 2. oldal.

49 „Az elmúlt hét hétfőjén volt a kántorválasztás. Beadatott 22 kérvény. A pályázók mindegyike a délelőtt folyamán megtartotta a próbaéneklést és orgona játékot. A szakértői vélemény többeket kitűnőnek minősített; különösen tetszett Kalmár Illés salgótarjáni kántor, kinek énekét rengeteg tapsvihar és éljenzés követte. Az állást azonban mégis Hornyik Károly 25 szóval 15 szó ellenében nyerte el, tekintettel arra, hogy már 25 év óta itt működik. Mint halljuk, a jegyzőkönyvben kikötötték azt, hogy tartozik a megválasztott kántor állandóan egy zenéileg képzett segédet alkalmazni.” *Csongrádi Lap*, 1907. október 6. XII. évf. 41. szám, 3. old.

50 *Csongrádi Lap*, 1907. október 6. XII. évf. 41. szám, 2. old.

51 *Csongrádi Lap*, 1907. október 6. XII. évf. 41. szám, 2. old.

52 *Csongrádi Lap*, 1908. január 19. XVIII. évf. 3. szám, 3. old.

és a vasúti állomáshoz kísértetni, onnan Kecskemétre szállíttatni, hol örök nyugalomra fog helyzetetni. Az engesztelő szent miseáldozat folyó hó 5-én reggel 8 órakor fog a róm. kath. főtemplomban a Mindenhatónak bemutatatni. Csongrád, 1908. március hó 1-én. Áldás és béke poraira. Özvegy Hornyik Károlyné szül. Sóhlya Jolán neje. Sándor, Károly István, Mariska férj. Hajas Pálné, János, Margit, László gyermekei, Mária, Rozália, Fanni, Anna, Ferenc, József testvérei. Hajas Pál veje. Bagi László, Jungmayer Katalin, Horváth Judith, Sóhlya Gyula, Sóhlya Ilona, Farkas Béla, Forgó Luca sógorai és sógornői.⁵³

A terjedelmes gyászjelentésből kiderül, hogy Hornyik testét szülővárosában, Kecskeméten helyezték örök nyugalomra. Ez többek számára egyet jelentett annak az utólagos beismerésével, hogy a főkántor nem kötődött Csongrádhoz, vagyis 1907-ben hiba volt Hornyikot „közülünk valóként”, vagyis csongrádiként beállítani.⁵⁴

Özvegy Hornyikné Sóhlya Jolán – a megyéspüspök beleegyezésével – férje halála után még fél éven keresztül élvezte a kántori javadalmakat, míg a szokásos teendőket két segéd végezte. A kántorözvegyek ilyen kérései igen gyakoriak lehettek; ugyanez történt Csongrádon 1859-ben, Kmeth Lajos halála után, de a szomszédos Kunszentmártonból is tudunk ilyen esetről.⁵⁵ 1908-ban mégis azt látjuk, hogy Sóhlya főjegyző politikai ellenlábasai a közérdekkel súlyosan ellenkező időhúzásként értékelték a helyzetet, mondván: „a csongrádi kántorság nem az árvák és özvegyek gyámlolására van szervezve.”⁵⁶

A *Csongrádi Újság* egyik márciusi számában hosszú cikk jelent meg az ismét aktualitást nyert kántorválasztás ügyében. Az írás szerint a csongrádiaknak olyan rátermett és szakképzett kántorra van szüksége, aki szokásos teendői mellett egy dalárdát is fenn tud tartani. Az előző választás tapasztalatai alapján Kalmár Illés salgótarjáni kántort ajánlották a közönség figyelmébe.⁵⁷

Míg 1907-ben csak a választás napján hallhatták a jelölteket a csongrádiak, 1908-ban az eljáróság engedélyt adott arra, hogy egy-egy szentmise vagy körmenet alkalmával is megmutathassák képességeiket. Ennek az lett az eredménye, hogy a kántorok hónapokon keresztül adták egymásnak a kilincset; ki egyszer, ki többször is próbát tett arra, hogy a csongrádi híveket meggyőzze tudásáról. A vissza-visszatérő, elszánt pályázók jótékonyan enyhítették a kántorhiányt, és a közleg választások iránti érdeklődést is fenntartották. A jelöltek „szurkolótáborai” is lassan körvonalazódtak, erősödtek.⁵⁸

Az első előkészítő közgyűlést májusban hívták össze, Porubszky József plébános sürgetésére. A téma a kántorválasztás időpontjának kijelölése volt.⁵⁹ A plébános azt kérte a testülettől, hogy

53 *Csongrádi Lap*, 1908. március 8. XVIII. évf. 10. szám, 2–3. old.

54 „A boldogultat halála után is megszólalt azért, mert nem itt Csongrádon, hanem szülővárosában, Kecskeméten tették örök nyugalomra.” *Csongrádi Lap*, 1908. április 5. XVIII. évf. 14. szám, 2. old.; „Hogy szíve soha sem volt Csongrádhoz forrva, ékesszóló bizonyága azon tény, hogy szülővárosában, Kecskeméten szerzett magának ingatlanokat, még hült porait is oda szállították, jóllehet családja a csongrádi temetőben is rendelkezik sírboltal.” *Csongrádi Újság*, 1908. március 22. VI. évf. 12. szám, 2. old.

55 Barna Gábor szíves közlése

56 *Csongrádi Újság*, 1908. március 22. VI. évf. 12. szám, 2. old.

57 *Csongrádi Újság*, 1908. március 22. VI. évf. 12. szám, 2. old.

58 Ahogy a *Csongrádi Újság* egyik áprilisi számában olvashatjuk: „Mióta boldogult Hornyik Károly az élők közül elköltözött, alig van vasárnap, hogy egy-egy kántorjelölt ne kísérletezne a szép reményekkel kecsegtető busás jövedelmet biztosító állás elnyerése végett.” *Csongrádi Újság*, 1908. április 12. VI. évf. 15. szám, 3. old.

59 NPI 1908. május 1. Jegyzőkönyvi kivonat a kántorválasztás ügyében értekezletre összegyűlt római katolikus képviselők értekezletéről.

június hónapra tűzzék ki a választást, „mert Péter-Pál napján már az aratás elkezdődvén a képviselő területnek éppen a római katolikus vallású, földművelő tagjai július és augusztus hónapban a nagy dologidő miatt a választáson megjelenni akadályozva lesznek.”⁶⁰ Mivel azonban Hornyik Károly özvegye október 1-ig a kántori lakban maradhatott és elhunyt férje fizetségét is felvette, a plébános és a képviselő terület egybehajzó szándéka nem valósulhatott meg.

Ahogy teltek a hónapok, szárnyra kaptak a találgatások; többen megint Sóhlya főjegyzőt gyanították a késlekedés hátterében; akiről azt feltételezték, hogy titokban Hornyik Károly István nevű fiát akarja csongrádi kántornak megtenni.⁶¹ Hornyik István komoly tényező lehetett volna a közelgő választáson, de 1908-ban még csak képezdei hallgató volt, nem rendelkezett a szükséges oklevéllel. A Sóhlya-Hornyik kántordinasztia csongrádi pályájának megszakadása felett a *Tiszavidék* sajnálkozott leginkább. Az egyik cikkben egyenesen azt feszegették, hogy a tanítói oklevéllel való rendelkezés kritériumát ki kellene venni a felhívásból, hisz „teljesen felesleges [...], mert a csongrádi kántori állás van olyan jövedelemmel összekötve, hogy abból tanítóskodás nélkül is meg lehetne élni.”⁶²

Kalmár Illés többször is vállalta a hosszadalmas utat Salgótarjánból Csongrádra azért, hogy elszántságának tanújeleként egy-egy vasárnapi misén énekelhessen. Megjelenését mindig élénk sajtóérdeklődés övezte, csongrádi „rajongóinak” száma egyre nőtt.⁶³ Az a hír terjedt el róla, hogy csodálatosan mély, bariton hangját egy mellébe ültetett gépezetnek köszönheti.⁶⁴

Kalmár Illés legnépszerűbb kihívója az 57 esztendőes Kulcsár József ókécseki kántor volt. Kulcsár nevét már 1907-ben ott láthattuk a jelentkezők között, ám mivel Hornyik Károly jó barátja volt, a választás napján végül nem jelent meg.⁶⁵ A *Csongrádi Lap* ugyan elismerte Kalmár tehetségét, mégis teljes vállszélességgel támogatta Kulcsárt. Az állásfoglalás azonban meggyőző indoklásra szorult. A lap magyarázata szerint a művészi kvalitású Kalmár terjedelmes énekhangjával a nép nem tud lépést tartani, míg Kulcsár József énekmodora követhető, a népénekhez igazodó. Következésképpen Kalmár Illést az urak propagálják, míg az ókécseki kántor a „nép választottja”, ő a „második Sóhlya bácsi”.⁶⁶ Ő az, akit a templomon kívül kitörő üdvrivalgással fogadnak, akinek énekében valódi vigaszt és örömet találnak.⁶⁷ Tanulságos, hogy egy esztendővel korábban egy másik helyi újságban még a Hornyik ellenében kiálló Kalmár Illés volt a „nép választottja”.

Annak elfogadása, miszerint a kántorválasztások tétje túlmutat a nyertes kántor személyén, és valójában társadalmi érdekellentétek kerülnek felszínre és csapnak össze, 1892-ben harctérré változtatta Kiskundorozsmát. Csongrádon azonban semmi hasonló nem történt, sőt; egy lap-szerkesztői figyelmetlenség miatt a Kulcsár-kampány majdhogynem nevetségessé vált.

60 NPI 1908. május 1. Jegyzőkönyvi kivonat a kántorválasztás ügyében értekezletre összehívott római katolikus képviselők értekezletéről.

61 *Csongrádi Újság*, 1908. április 26. VI. évf. 17. szám, 2–3. old.

62 *Tiszavidék*, 1908. július 12. XIX. évf. 28. szám, 3. old.

63 „Szerdán és úrnapi, csütörtökön városunkban időzött Kalmár Illés salgótarjáni kántor. Nevezett napokon a kántori teendőket látta el a legnagyobb elismerés közepette; mert úgy remek hangjával, mint gyönyörű orgonajátékával meglepte az embereket. Már az eddig is tekintélyes számú elismerőit gyarapította e két napon tett szolgálata és így a megejtendő kántorválasztáson igen nagy reménye lehet a győzelemre.” *Csongrádi Újság*, 1908. június 21. VI. évf. 25. szám, 2. old.

64 *Csongrádi Újság*, 1908. szeptember 6. XVIII. évf. 36. szám, 2. old.

65 *Csongrádi Lap*, 1908. március 29. VI. évf. 13. szám, 2. old.

66 „Már pedig nem lehet az egy 24.000 lakosú városban, hogy egyes emberek ráérosszakoljanak a közönségre olyan kántort, akit a közönség nem szeret, lehet az illető bár akár milyen jó torkú, de ha a közönség nem tud vele énekelni!?” *Csongrádi Lap*, 1908. április 26. VI. évf. 17. szám, 2–3. old.

67 *Csongrádi Lap*, 1908. április 12. VI. évf. 15. szám, 3. old.

A *Csongrádi Lap* június 14-i számában „egy énekelni tudó” néven olvasói levél jelent meg, mely lényegét tekintve szépen illeszkedett a lap kommunikációs stratégiájába. A megszokott „üriművészi-Kalmár” és a „nép-kántora-Kulcsár” szembeállítás mellé azonban szokatlan argumentáció csúszott be: „most még jobban bálványozza [Kulcsárt] a nép, mert egy remek menybeható, szűz Máriához szóló éneke a menyekben meghallgattatott s már aznap este az egék csatornái megnyíltak és szép lassan, csendesen öntözte az áldást hozó eső határunk szomjas földjét.”⁶⁸ A következő lapszámban Éder János főszerkesztő nem győzött bosszankodni és elnézést kérni az olvasói levél leközléséért: „A fentjelzett cikk úgy irányára, mint értékére nézve minden kritikán aluli szemén-szedett ostobaság, ennek a ciknek a becsusztatása ellen tiltakoznom kell és ennek megjelenése miatt lapunk olvasó közönségének szíves elnézését kérem.”⁶⁹ Éder János azt is nyilvánosságra hozta, hogy a névtelen írás Mészáros Imre elemi iskolai tanító munkája. Mészáros Imre a *Tiszavidék* hasábjain próbálta megvédeni vallásos érzületét, amire Éder „vallásos avagy hülye?” című cikkében válaszolt.⁷⁰

A harmadik jelentkező, aki meglehetősen gyakran fordult meg Csongrádon, Fehér Ármin adai kántor volt. Fehér 1907-ben az öt legjobb jelölt között szerepelt, ám csak egyetlen szavazatot szerzett. 1908-ban pedig szemmel láthatóan minden alkalmat megragadott arra, hogy megválasztásának esélyét növelje.⁷¹ Énekbemutatóiról a *Csongrádi Újság* elismerően nyilatkozott. Ígéretes eredménynek számított, hogy a csongrádi plébániatemplom búcsúnapján ő énekelhetett a szentmisén.⁷² Májusban az alig 25 esztendő s Petróczy József hevescsányi kántor szolgált egy vasárnapon.⁷³ Pelle Gyula alsóábrányi éneklész virágvasárnap kántorizált - ő 1907-ben nem volt a jelentkezők között.⁷⁴ A *Tiszavidék* Kalmár Illés egyetlen komoly kihívójaként cikkezett a kitűnő hangú, jó kiállású kántorról.⁷⁵ Áldozócsütörtökön Csornák Elemér, Csornák Gábor kecskeméti főkántor fia szerepelt a nagymisén. A *Csongrádi Újság* valódi tehetségként jellemezte a fiatal zeneművészt.⁷⁶ Augusztusban Boldizsár Pál zagyarékasi, Salamon Nándor kálkapolnai, Simonyi Lőrinc nagyszalontai és Kutor Árpád kaposvári kántorok is tiszteletüket tették Csongrádon.⁷⁷ Arról, hogy az éneklészek hol szálltak meg és kikkel érintkeztek csongrádi tartózkodásuk ideje alatt, semmit nem tudunk. Ami bizonyos, hogy ezek a „kiszállások” elsősorban az 1907-es választás esélyeseinek társadalmi tőkéjét kovácsolták, az új pályázóknak pedig bemutatkozási és tájékozódási lehetőséget teremtettek. Ami a helyi lapok állásfoglalását illeti: a *Csongrádi Újság* elsősorban Kalmár Illés támogatta, ugyanakkor igyekezett a többi kántor teljesítményéről is tisztességesen nyilatkozni. A *Csongrádi Lap* Kulcsár Józsefet, míg a *Tiszavidék* Pelle Gyulát kiáltotta ki egyetlen, érdemes pályázónak. Azt már mindenestre a kiírás megjelenése előtt sejteni lehetett, hogy kik között fog eldőlni a kántori hivatal sorsa. Közben a *Tiszavidék* egyik augusztusi

68 *Csongrádi Lap*, 1908. június 14. VI. évf. 24. szám, 2. old.

69 *Csongrádi Lap*, 1908. június 21. XVIII. évf. 25. szám, 2. old.

70 *Csongrádi Lap*, 1908. július 5. XVIII. évf. 27. évf. 2–3. old.

71 *Csongrádi Újság*, 1908. április 26. VI. évf. 17. szám, 3. old.

72 *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 9. VI. évf. 32. szám, 3. old.

73 *Csongrádi Újság*, 1908. május 10. VI. évf. 19. szám, 3. old.

74 *Csongrádi Újság*, 1908. április 5. VI. évf. 14. szám, 3. old.

75 *Tiszavidék*, 1908. április 5. XIX. évf. 14. szám, 3. old.

76 *Csongrádi Újság*, 1908. július 19. VI. évf. 29. szám, 2. old.

77 *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 9. VI. évf. 32. szám, 2. old.; *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 23. VI. évf. 34. szám, 2. old.

számában rövid felhívás tájékoztatott arról, hogy az alig 20 esztendőös, friss diplomás Zubek Bertalan csongrádi kántortanító is ott lesz a jelentkezők között.⁷⁸

A helyi képviselő testület július 13-i ülésén tudomásul vette azt a váci püspöki szentszéki határozatot, mely a csongrádi kántorválasztás időpontját augusztus 27-re tűzte ki.⁷⁹ Az időpontot már májusban tudni lehetett,⁸⁰ de a kiírás csak júliusban jelent meg a lapokban. Pontos szövege így hangzik:

„A halálozás folytán megüresedett csongrádi r. kath. kántori állásra a pályázat kihirdettetett. A megválasztandó kántornak évi jövedelme: I. A községi pénztárból 800 korona. 2. Mintegy 3000 korona stóla jövedelem 3. Harminc katasztrális hold szántófold haszonélvezete. 4. Természetbeni lakás és kert. A megválasztandó kántor köteles mindkét templomban az isteni tiszteleteket ellátni és egy, az énekben, orgonálásban és szertartásokban teljesen jártas, kellemes hangú segédet tartani. Kívánatik: kántori oklevél, továbbá tanítói oklevél vagy működési bizonyítvány; keresztlevel, egyházi házasságlevel a házások részéről és az egész működési időtartamról az erkölcsei bizonyítványok. A hatóságilag jóváhagyott javadalmaszt jegyzőkönyv és díjlevel rendeleteihez úgy a stóla és búcsúztató illetekek szedésében, mint a többiekben alkalmazkodni tartozik A megerősítés egy évi próbaidő elteltevel történik. A kérvények f. évi augusztus 25-ig Porubszky József apát-plébános címére küldendők. A választás napja augusztus 27-ike, amidőn reggel 8 órakor a próbaéneklés is megtartatik. Az állás október 1-én foglalandó el. A pályázati idő alatt a templomban való bemutatkozás megengedtetik.⁸¹

Kalmár Illés – saját bevallása szerint – a *Csongrádi Újság* 1908. július 12-i számában közzétett pályázati hirdetés alapján jelentkezett a csongrádi kántori állásra. Hogy miért nem az országos terjesztésű *Néptanítók Lapjára* vagy a *Népnevelőkre* hivatkozott, nem tudni. Feltehetően csongrádi pártfogói közvetítésével jutott el az újság egészen Salgótarjánig, hisz július közepén Kalmár nem járt a városban.⁸²

A csongrádi képviselők utoljára augusztus közepén tanácskoztak a közelgő választásról. Az előző évi gyakorlathoz képest a következő változtatásokat fogadták el: a próba ideje alatt a templom szentélyében csak a pályázók és a képviselők tartózkodhatnak; énekpróba előtt minden kántor szóban is bemutatja magát a képviselőknek; a legesélyesebb jelöltek a templomon kívül, szabad ég alatt is énekelni fognak, hogy hallani lehessen, temetéseken miként érvényesül a hangjuk.⁸³

78 *Tiszavidék*, 1908. augusztus 15. XIX. évf. 33. szám 2. old.

79 MNL CSML CSL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1908. július 13. jk. 230. sz.

80 *Csongrádi Újság*, 1908. május 24. VI. évf. 21. szám, 1. old.

81 *Csongrádi Újság*, 1908. július 12. VI. évf. 28. szám, 2. old.

82 NPI Kalmár Illés kántor jelentkezése, 1908. augusztus 24.

83 *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 23. VI. évf. 34. szám, 2. old.

Az 1908-ik évi kántorválasztás lefolyása

Míg 1907-ben 27, ezúttal 24 kántor jelentkezett a csongrádi állásra:

Bimbó Pál (33) Üllő
 Boldizsár Pál (38) Zagyvarékas
 Cséka Aladár (32) Kolozsvár
 Csomák Elemér (21) Kecskemét
 Farkas Nándor
 Fehér Ármin (36) Ada
 Földes Gábor (22) Alsónémedi
 Hencz Mihály (51) Párkány
 Kalmár Illés (38) Salgótarján
 Kulcsár József (57) Újkécske [ma: Tiszakécske]
 Kutor Antal (54) Nagyatád
 Kutor Árpád (26) Kaposvár Lakatos Pál (30) Pusztaszenttamás [Törökszentmiklós része]
 Lépi József (27) Máriapócs
 Megyesi Géza (24) Szolnok
 Pelle Gyula (26) Alsóábrány [ma: Bükkábrány]
 Petróczky József (25) Hevescsány [ma: Csány]
 Ress Lőrinc (25) Brassó
 Simonyi Lőrinc (31) Nagyszalonta
 Szabó Gyula (26) Bata
 Szappanos Imre (45) Sátoraljaújhely
 Tary Lajos (24) Szatmárnémeti
 Ujházy Miklós (45) Endrőd [ma: Gyomaendrőd]
 Zubek Bertalan (20) Csongrád⁸⁴

A 24 jelentkező közül kilencen már 1907-ben is próbálkoztak (Kutor Árpád, Kulcsár, Szappanos, Kalmár, Ujházy, Szabó, Pelle, Petróczky, Fehér). Kalmár Illés, Pelle József, Fehér Ármin és Ujházy Miklós reményei nem lehettek alaptalanok; előző évben ők voltak a legesélyesebb jelöltek. Farkas Nándor és Hencz Mihály nem csatolt a pályázatához oklevelet, így a próbaéneklésen nem vehetett részt.

Egy évszázad távlatából már megítélhető, hogy a kántori állásra jelentkezők közül később kik váltak országszerte ismertté. A pályatársai körében igen népszerű kántor-költő, Ujházy Miklós mellett feltűnt egy fiatal tehetség is: az akkor 21 esztendőes Csomák Elemér, a kecskeméti főkántor fia, aki később a szegedi dóm kántora, a kórus karnagya lett.

Ha ismét térképen vizsgáljuk a csongrádi kántori állásra pályázók működési helyét, azt láthatjuk, hogy a település továbbra is a Duna–Tisza-közi, Jász-Nagykun-Szolnok megyei, kisebb mértékben az észak-magyarországi kántorok számára jelentett különös vonzerőt. Négy erdélyi, három dunántúli és egy délvidéki kántor is benyújtotta jelentkezését. Az erdélyi jelöltek száma nőtt, a délvidékieké csökkent, a Felvidékről pedig ezúttal senki nem próbálkozott. Ress Lőrinc brassói kántor érkezett legmesszebről. Mind 1907-ben, mind 1908-ban a jelöltek többsége

⁸⁴ MNL CsML CsL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1908. július 13. jk. 292. sz.

Csongrádtól északra lévő településekről, átlagosan 150 km távolságból érkezett. Elgondolkodtató hogy a Csongráddal gazdasági-kereskedelmi és házasodási kapcsolatban álló Cséparól, Kunszentmártonból, Kiskunfélegyházáról vagy a szentesi katolikus plébániáról miért nem tett próbát senki.

A kántorválasztó közgyűlés forgatókönyve – a fenti kiegészítésekkel ellátva – az előző évi eljárásrendet követte. A főbb személyek (kerületi esperes, járási főszolgabíró, plébános) ugyanazok maradtak. A kerületi esperes elsőként a kilenctagú kijelölő bizottság felállításával bízta meg a képviselőket. A bizottsági tagok Hegyi Antal egykori plébánost, Sóhlya Gyula főjegyzőt és Nagypál Imrét kivéve más személyek voltak, mint előző évben.⁸⁵ A bizottság felállása után a képviselők a templomba vonultak, hogy a próbaéneklést meghallgassák.

A zenei szakértők írásos véleménye ezúttal eredeti példányban ránk maradt. A jegyzőkönyv oszlopokba szedett pár szavas jellemzésekből áll; az első oszlopban a jelölt neve, másodikban működési helye látható. A harmadik oszlopban a pályázó kántor „hanganyagát” minősítették (erős/ gyenge/ magas/ mély/ kellemes/ érett/ iskolázott/ fejletlen/ érces/ fátyolozott bariton/ tenor/ basszus). Az orgonajátékot és az énektechnikát egytől négyig terjedő skálán értékelték (az egyes a legjobbnak számított). A rezonóriumot, vagyis a pap és a kántor szentmisén elhangzó, felelgetős énekét „találónak” vagy „tapogatózónak” minősítették. Az utolsó oszlopba a jelölt életkora került. A jegyzőkönyvet Keviczky Ferenc tanító, Ulrich Antal, Korpás Pál kerületi esperes és Pesthy Frigyes állomásfőnök, mint zenei szakértő látta el kézjegyével.⁸⁶

A zenei szakértők elsősorban a terjedelmes bariton hangú Kalmár Illést, majd Tary Lajost, Fehér Ármint, Pelle Gyulát és Bimbó Pált tartották legmeggyőzőbbnek. A „nép kántoraként” beharangozott Kulcsár Józsefet nem jelölték. A lista felolvasása után Fehér Ármin kijelentette pályázati szándékának visszavonását.

Míg tavaly csak azokra a jelöltekre szavazhattak a képviselők, akiket a zenei szakértők előterjesztettek, 1908-ban bármelyik pályázóra leadhatták voksukat. Így történhetett meg, hogy a csongrádi Zubek Bertalan is kapott hat szavazatot annak ellenére, hogy a zeneszakértők az orgonajátékát gyengének, énektechnikáját közepesnek, hangját pedig ércesnek, iskolázatlannak ítélték.⁸⁷ Pelle Gyulát ketten, Bimbó Pált négyen – közöttük a főjegyző – támogatták. Kalmár Illés ezúttal Porubszky plébános, Hegyi Antal és még huszonegy képviselő tetszését nyerte el⁸⁸, így 1908. október elsejétől, egy év próbaidővel ő lett Csongrád főkántora.⁸⁹

85 A bizottság tagjai voltak: Hegyi Antal, Ludrovai Tóth István, Sóhlya Gyula, Kovács Elemér, Szóke Pál, Szabados József, Nagypál Imre, Máté János, Kaszaniczky István. MNL CsML CsL Csongrád Város Képviselő-testületének jegyzőkönyvei V. B. 71. a 32. 1908. július 13. jk. 292. sz.

86 NPI Kántorválasztási jegyzőkönyv 1908. augusztus 27. „Névjegyzéke azon r. kath. kántor uraknak, kik Csongrádon 1908. évi aug. hó 27-én a kántori próba alkalmával énekeltek.”

87 NPI Kántorválasztási jegyzőkönyv 1908. augusztus 27. „Névjegyzéke azon r. kath. kántor uraknak, kik Csongrádon 1908. évi aug. hó 27-én a kántori próba alkalmával énekeltek.”

88 MNL CsML CsL Képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1908. július 13. jk. 296. sz.

89 Szerződése szerint egy év elteltével megerősítik állásában, ha „arra magát vallásos és példás életével valamint hivatali buzgóságával érdemesítette”. NPI 1908. szeptember 27. Virter Lajos püspöki helynök levele Korpás Pál kerületi alesperesnek.

A választás sajtóvisszhangja

A *Csongrádi Újság* a következő hetekben cikksorozatban mutatta be a választás előtti napok hangulatát és az esemény „kulisszák mögötti” részleteit.

Az egyik cikk szerzője járókelőket kérdezett meg arról, kit tartanak a legesélyesebbnek, ki lesz vajon a kántor? A riporter elsőként azzal a „hiedelemmel” szembesült, miszerint a csongrádi kántori állás a legjövődelmesebb az országban. Ez a meggyőződés látszólag megingathatatlanul élt a csongrádi hívek tudatában.⁹⁰ Az első interjúalany úgy vélte, Kalmár Illés lesz a következő csongrádi kántor, ő maga viszont Fehér Ármint látná szívesen az orgona mögött. „Mert hát én úgy vagyok vele, hogy Kalmárnak ugyan nagy fene hangja van, de nincs benne ’cimetria’. Fehéré meg igaz, hogy vékony, de úgy kedvesen tudja kikajátani a szót. Azután az urak se a rigót tartják a kalickába, hanem a fülemilét.”⁹¹ A következő beszélgetőtárs, kinézetét tekintve „közepes sorsú ember” már Zubek Bertalanra adta volna a voksát: „Mit pártoljuk mink az idegent, mikor azt se tudjuk, ki fia, honnan gyött. Ez legalább a mi fiunk, minket is jobban megbecsülne.”⁹² Ebben a szemléletben egyfajta önvédelmi mechanizmus, a közösség számára ismeretlen, idegen elemektől való tartózkodás nyilvánul meg. Történeti előzményként érdemes itt megemlíteni, hogy a 18. század végén a kegyúr sem engedélyezte „máshonnan” kántor működését Csongrádon.⁹³

Augusztus 26-án délután már a városban volt minden pályázó. Az utcákon sétálgattak, kisebb csoportokba tömörülve beszélgettek, vagy éppen „hintón szaladgáltak s hajtották a voksot”⁹⁴. Este a Magyar Király szállóban gyűltek össze vacsorázni, az esélyeket latolgatni. Az ifjú Petróczy József már az éjjel meggondolta magát, és a hajnali vonattal elutazott Csongrádról.

27-én kora reggel a kántorok felkészültek a megmérettetésre: hangjuk tisztaságáért skáláztak, nyers tojást ettek, „Margitvizet” vagy pálinkát ittak.

A templom szentélyébe vonuló pályázókra óriási tömeg volt kíváncsi. A kántorokat név szerinti sorrendben szólította az esperes az orgonához, akik a templomhajó közepén vonultak végig a karzat lépcsőjéhez, „hogy a nép is lássa a fizimiskáját s véletlenségből nehogy valami kancsált válasszon”.⁹⁵ A kántoroknak a *Bemegyek szent templomodba* kezdetű népének első versszakát és egy szabadon választott egyházi éneket kellett orgonakísérettel előadniuk, majd egy rögtönzött rezponzóriummal felelni a papnak. Az énekek feljegyzését egyik tudósító sem tartotta megörökítésre méltónak. Ami bizonyos, hogy a *Nagyasszonyunk, hazánk reménye* a próba során legalább egyszer elhangzott.⁹⁶

Az előterjesztett kántorok teljesítménye a sajtó értékelése szerint a következőképpen nézett ki:

„*Bimbó Pál* Üllőről, orgonajátéka kielégítő, hangja erőteljes, éneke vontatott s az utolsó szótagban selypítő, felelete szabályszerű. [...] *Fehér Ármint* Adáról, orgonajátéka gyakorlott, hangja tiszta, csengő és magas röptű, éneke hajlékony, érthető, de kissé rezgő, felelete találó. [...] *Kalmár Illés* Salgótarjánról, orgonajátéka művészi, hangja tüneményes, érces, kristálytisza és átható, éneke hajlékony

90 *Csongrádi Újság*, 1908. szeptember 6. XVIII. évf. 36. szám, 2. old.

91 *Csongrádi Újság*, 1908. szeptember 6. XVIII. évf. 36. szám, 2. old.

92 *Csongrádi Újság*, 1908. szeptember 6. XVIII. évf. 36. szám, 2. old.

93 GYÖNGYÖSSY 2014. 118–119.

94 *Csongrádi Újság*, 1908. szeptember 6. XVIII. évf. 36. szám, 2. old.

95 *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 30. XVIII. évf. 35. szám, 1–2. old.

96 *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 30. XVIII. évf. 35. szám, 1–2. old.

és értelmes, felelete megkapó. [...] *Pelle Gyula* Alsó-Ábrányról, orgonajátéka otthonos, hangja csengő, magas szárnyalású, éneke hajlékony, kellemes, felelete találó. [...] *Tari Lajos* Szatmárról, orgonajátéka gyakorlott, hangja magasröptű és csengő, éneke gördülékeny, érthető, felelete találó. [...] *Zubek Bertalan* Csongrádról, orgonajátéka gyakorlatlan, hangja erőteljes, éneke kezdetleges, felelete elhibázott.⁹⁷

Bimbó Pál teljesítménye ezúttal csalódást okozott. A próbaéneklésen gyenge tapsot kapott, és a hívek már a templomban „letört Bimbóként” emlegették. Fehér Ármin letisztult énektechnikájával lelkes ovációt váltott ki, Kalmár Illést viszont már nevének elhangzásakor dübörgő taps és éljenzés fogadta. A megelőlegezett bizalom nem volt hiába: „Csakhamar elnémította az éljént egy hatalmas, imponáló, iskolázott mély bariton hang, mely a kitűnő játékkal együtt egész fogva tartotta a közönséget, úgy hogy az alig bírta tetszését kellőképpen kifejezésre juttatni.”⁹⁸ Pelle Gyula és Tary Lajos nem emelkedett ki a többi pályázó közül, Zubek Bertalan pedig egyenesen védelmezésre szorult: „A tanítóképzőt most végezte, tehát valami nagy gyakorlata nem lehet. Mindazonáltal a szép ének, melyet előadott s a hanganyag, melyet bemutatott, a legjobb reményekre jogosítják.”⁹⁹

A zeneszakértők előterjesztése után a kerületi esperes felkérte az önként vállalkozó kántorokat, hogy a városháza előtti publikáló köre állva énekeljék el a *Könyörülj, Istenem* kezdetű bűnbánati zsoltár első versszakát. Az öt kijelölt kántoron és Zubek Bertalanon kívül egyedül Ujházy Miklós tett próbát. Ezt követte a képviselők zárt ülése, majd Fehér Ármin visszalépése.

Kalmár Illés győzelmét délben hirdették ki a városháza előtt várakozó tömegnek. A hívek változatosan reagáltak a hírré: „egy része zúgolódva, hogy mindig az urak győznek és soha sem a nép akarata van meg. Másik része Zubek Bertalan, ismét másik a Bimbó Pál elejtésén panaszkodott. A többség pedig örvendett a választás sikerén, mert való tény, hogy ezúttal a pályázók legjelesebbje volt a csongrádi kántorságra megválasztva.”¹⁰⁰

Szabados József képviselő és takarékpénztárnok pár nappal később nyilatkozatban jelentette be, hogy Fehér Ármin az ő javaslatára vonult vissza. Ugyanis nyilvánvalóvá vált számára, hogy pártfoltjának ügye az „ellenpárt” erőteljes propagandájának következtében kudarcra van ítélve; ez ellen pedig egy tisztességes ember csak a visszavonulással mutathatja ki nemtetszését.¹⁰¹ Szabados még szeptember elején fellebbezett a kántorválasztás eredménye ellen. Keresetét a váci püspöki szentszék visszautasította. A képviselő nem adta fel, és az esztergomi érseki főszentszéknél kezdte keresni az igazát. A főszentszék november 21-i döntéséből kiderül, hogy Szabados vesztegetéssel vádolta meg Kalmár Illést. Egyetlen „bizonyítéka” Eszes Mátyás gőzmalomtulajdonos egy félreérthető kijelentése volt, ám ezt a szentszék nem találta elég meggyőzőnek.¹⁰²

97 *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 30. XVIII. évf. 35. szám, 1–2. old.

98 *Csongrádi Újság*, 1908. szeptember 6. XVIII. évf. 36. szám, 2. old.

99 *Csongrádi Újság*, 1908. szeptember 6. XVIII. évf. 36. szám, 2. old. Zubek Bertalan nem sokkal később Tápióbicskére került, ahol haláláig (1965) kántortanítóként szolgált. A másik nagy esélyesnek tartott Kulcsár József Alsómoslodon folytatta pályáját.

100 *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 30. VI. évf. 35. szám, 1–2. old.

101 *Csongrádi Újság*, 1908. augusztus 30. XVIII. évf. 35. szám, 2. old.

102 NPI é.n. levél a Hercegsprímástól. (másolat) Aláíró: Rajner Lajos s.k. püspök és egy főszentszéki jegyző (1908. dec. 17-én iktatják a levelet Vácott. Szabados József szerint Eszes Mátyás azt mondta, hogy ha Kalmár Illés lesz a csongrádi kántor, nagyobb összeggel támogatja az orgona felújítását. Eszes azonban csak azt a kijelentést ismerte be, miszerint ha „ha jó kántort választanak”, bőkezűbben fog adakozni.

A váci püspöki szentszék az egy év próbaidő letelte után, 1909. december 6-án keltezett 393. számú jegyzőkönyvében véglegesítette Kalmár Illést hivatalában, ki egészen 1946-ban bekövetkezett haláláig szolgált a csongrádi egyházközséget.

A csongrádi kántorválasztások tanulságai

A Csongrádon 1907-ben és 1908-ban lezajlott kántorválasztások példája azt mutatja, hogyan válhat egy laikus templomszolga kiválasztása és beiktatása önmagán túlmutató, a helyi erőviszonyokat reprezentáló közéleti-politikai eseménnyé. Csongrád esetében a 40 esztendeig szolgáló Sohlya Antal főkantor presztízse, és magát a főjegyzői székig felküzdő Sohlya Gyula befolyása Hornyik Károlyra is kivetült. Hornyik megválasztása így nem feltétlenül a helyi egyházzenei izlésnek és igényeknek, hanem a politika viszonyoknak mutatott tükröt. A kántor személye politikai szimbólummá, sőt, Sohlya Gyula „erejének” bizonyítékává, a kántorválasztás pedig jelképes rítussá vált. Hornyik Károlyt a sajtóban hol a „befolyásos tehetségtelenként”, hol hivatalát kitarásával kiérdemlő, hűséges kántorként emlegették. A Sohlya-Hornyik kántordinasztia csongrádi pályája Hornyik Károly halála és Hornyik István fiatalkorúsága miatt ért véget.

A kántorok „migrációjának” vizsgálata pedig arra enged következtetni, hogy az egyházi éneklészek kevésbé ragaszkodtak ahhoz, hogy szülőföldjük közelében, vagy akár egy egyházmegyén vagy meghatározott földrajzi/nyelvi/kulturális régió belül találjanak új működési helyet maguknak. A pályázatok benyújtását a megcélzott állomáshely jövedelmi viszonyai, a felekezeti arányok, a gyülekezet és a plébános „híre” valamint az aktuális működési hellyel szembeni elégedetlenség határozhatta meg. Mivel gyakran már az édesapa, nagypapa is tanítóként vagy kántortanítóként kereste a kenyerét, már gyermekként hozzászokhattak a „vándorló” életmódhoz. A kántori hivatás tehát a korban szokatlan mértékű mobilitással járt, jelentős alkalmazkodóképességet igényelt. Ugyanakkor Csongrád esetében azt is látni kell, hogy a 19. század két legfontosabb kántora 40 illetve 50 esztendőn keresztül, haláláig viselte hivatalát. A 98%-ban római katolikus település egyetlen kántorának ugyanis magas társadalmi presztízse és megnyugrató jövedelem járt, házassági lehetőségei is kedvezőek voltak¹⁰³; a csongrádi főkántorok tehát nemigen akartak elmenni a településről. Arról legalábbis egyelőre nem került elő feljegyzés, hogy bármely csongrádi kántor el akarta volna hagyni hivatalát azért, hogy máshol találja meg számításait.

IRODALOM

BARNA Gábor

2009 *Istent dicsőítő egyházi énekkönyv. Mezey-énekek*. Devotio Hungarorum 12. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.

¹⁰³ Kmeth Lajos nőtlen, fiatal kántorként érkezett Csongrádra az 1840-es években. Első felesége a módos Bauersax család sarja volt. Neje elhunytával második felesége öreg Keviczky György harangozó (és sikeres iparos) Márta nevű leánya lett. Sohlya Antal (kiskunmajsai juhász gyermeke) már feleségével, az erdélyi középnemesi családból származó Vargyasi Dániel Annával együtt érkezett Csongrádra. Lásd: GyÖNGYÖSSY 2014. 125–127.

DUDÁS Lajos

1999 *Régi csongrádi újságok*. Cikksorozat a Csongrád c. lap 1988-1989. évfolyamaiból. Uránnyomás. Csongrád.

GYÖNGYÖSSY Orsolya

2010 „*Adom végbúcsúzásom, a legutolsó szólásom...*” *Knapok Dezső halotti búcsúztatói, Csanytelek*. *Devotio Hungarorum* 15. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.

2014 *Plébánia és társadalom. A római katolikus alsópapság és a laikus templomszolgák társadalmi szerepe Csongrádon a 19. század második felében*. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 48; A Vallási Kultúrakutatás Könyvei 16. Szeged, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Csemegi Károly Könyvtár és Tari László Múzeum, Csongrád – CsKK TLM

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltára – MNL CsML CsL
Csongrád város 1865–1872-ig nagyközség tanácsának iratai (1802) 1849–1871 (1872) a/
Tanácsülési jegyzőkönyvek V.B 42. (MNL CsML CsL V. B. 42.)
V.B.71. Csongrád Város, 1880–1923-ig nagyközség képviselőtestületének iratai. A. Közgyűlési jegyzőkönyvek (MNL CsML CsL V.B. 71.)
Csongrád város, 1865–1872-ig nagyközség képviselőtestületének iratai 1849–1871. V.B.41. jegyzőkönyvek és iratok. (MNL CsML CsL V. B. 41.)

Nagyboldogasszony Plébániahivatal Irattára, Csongrád – NPI